

УДК 159.923:261.2

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2026-1.29>

Денис ШПАК

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти,
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
szpakdenys@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0545-6560

Валентина КУРИЛЯК

доктор богослов'я, доцент,
доцент кафедри богослов'я,
Приватний вищий навчальний заклад «Український гуманітарний інститут»
v.kuryliak@ugi.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5245-9700

**ПАСТИРСЬКЕ СЛУЖІННЯ ЯК РЕСУРС ПІДТРИМКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗДОРОВ'Я РЕЛІГІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ**

Анотація. У статті проаналізовано феномен пастирського служіння як прикладного ресурсу підтримки та гармонізації психологічного здоров'я релігійної особистості в умовах війни та глибоких суспільних трансформацій. **Метою статті** є теоретичне обґрунтування й концептуалізація пастирського супроводу вірян як форми духовно-ціннісної підтримки, а також розкриття моделі духовно-ціннісної підтримки психологічного здоров'я релігійної особистості, її структурних компонентів, психологічних механізмів впливу та ключових компетентностей пастиря, необхідних для роботи з кризовими й травматичними переживаннями. У дослідженні висвітлено сучасний стан наукових напрацювань у галузі психології релігії щодо ролі духовності, віри та спільнотної приналежності у формуванні психологічної стійкості особистості в умовах воєнного часу. Узагальнено результати емпіричного дослідження, проведеного у 2024–2025 роках серед членів протестантських спільнот, що засвідчили значний потенціал пастирської підтримки та духовних практик у процесах емоційної стабілізації, смислотворення й подолання психоемоційного дистресу. **Науковою новизною** роботи є презентація моделі духовно-ціннісної підтримки психологічного здоров'я, що інтегрує духовні практики, психоемоційну допомогу, залучення до релігійної спільноти та екзистенційну переорієнтацію особистості. Особливу увагу приділено прикладному значенню роботи, яке полягає у розробленні методичних рекомендацій для пастирів, спрямованих на практичну гармонізацію психологічного здоров'я вірян у кризових умовах. Запропоновані рекомендації можуть бути використані у щоденній пастирській діяльності для здійснення духовно-ціннісного діалогу, пастирського консультування, профілактики психоемоційного виснаження та своєчасного скерування вірян до фахівців з психічного здоров'я. Сформувано **висновок**, що впровадження запропонованих методичних орієнтирів підвищує ефективність пастирського супроводу, сприяє збереженню цілісності особистості, відновленню внутрішньої рівноваги та формуванню психологічної стійкості вірян в умовах війни.

Ключові слова: духовно-ціннісна підтримка, пастир, пастирське служіння, психологічне здоров'я, психологічна стійкість, релігійна особистість.

Denys SHPAK

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Psychology
and Educational Management,
Mykolaiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education
szpakdenys@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0545-6560

Valentyna KURYLIAK

Doctor of Theology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theology,
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
v.kuryliak@ugi.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5245-9700

**PASTORAL MINISTRY AS A RESOURCE FOR SUPPORTING
THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF RELIGIOUS INDIVIDUALS
IN THE CONTEXT OF WAR: THEORETICAL FOUNDATIONS
AND METHODOLOGICAL GUIDELINES**

Abstract. The article analyzes pastoral ministry as an applied resource for supporting and harmonizing the psychological well-being of religious individuals in the context of war and profound social transformations. **The purpose** of the article is to provide a theoretical justification and conceptualization of pastoral care as a form of spiritual and value-based support, as well as to identify its structural components, psychological mechanisms of influence, and key pastoral competencies required for working with crisis-related and traumatic experiences. The study highlights current scholarly approaches within the psychology of religion concerning the role of spirituality, faith, and community belonging in fostering psychological resilience under conditions of wartime stress. The results of an empirical study conducted in 2024–2025 among members of Protestant communities are generalized, demonstrating the significant potential of pastoral support and spiritual practices in processes of emotional stabilization, meaning-making, and overcoming psycho-emotional distress. **The scientific novelty** of the research lies in the development of a model of spiritual and value-based support for psychological well-being that integrates spiritual practices, psycho-emotional assistance, involvement in a religious community, and existential reorientation of the individual. Particular emphasis is placed on the applied significance of the study, which consists in the development of methodological guidelines for pastors aimed at the practical harmonization of believers' psychological well-being in crisis conditions. The proposed guidelines may be used in everyday pastoral practice to facilitate spiritual and value-oriented dialogue, pastoral counseling, support in grief processes, prevention of psycho-emotional exhaustion, and timely referral of believers to mental health professionals when necessary. **It is concluded** that the implementation of the proposed methodological guidelines enhances the effectiveness of pastoral care and contributes to the preservation of personal integrity, restoration of inner balance, and strengthening of psychological resilience of believers in the context of war.

Key words: spiritual and value-based support, pastor, pastoral ministry, psychological health, psychological resilience, religious personality.

Постановка проблеми. Гармонізація психологічного здоров'я релігійної особистості в умовах кардинальних суспільних трансформацій, спричинених війною в Україні, потребує комплексного підходу, який поєднує ціннісно орієнтовану психологічну допомогу, психоедукацію та духовну підтримку. У результаті проведеного нами у 2024 році емпіричного дослідження було доведено, що вірянам протестантських деномінацій притаманна висока залученість до духовного життя, що створює потенціал для внутрішнього зцілення через феномени віри, смислу та приналежності до

референтної групи. Водночас складні реалії сьогодення вимагають від пастирів нових компетентностей, здатності працювати на перетині психоемоційної, духовної та екзистенційної сфер, а також здатності здійснювати системну підтримку тих віруючих осіб, які зазнали психологічного травмування.

Пастирське служіння, традиційно зорієнтоване на духовне провадження та релігійне виховання, сьогодні виконує значно ширший спектр функцій: від емоційного супроводу до глибинної екзистенційної підтримки та формування духовних і смислових ресурсів

подолання кризи. Водночас роль пастиря у підтримці психологічного здоров'я віруючої особистості під час війни залишається недостатньо концептуалізованою у психології релігії. Існує потреба теоретично осмислити механізми духовно-ціннісної підтримки, визначити її структурні компоненти та умови ефективності пастирського супроводу в надзвичайних життєвих ситуаціях. У цьому дискурсі виразно актуалізується потреба розроблення науково обґрунтованих методичних рекомендацій, що спираються на концепцію ціннісної детермінації психологічного здоров'я та духовно-ціннісного підходу, сформульованих у межах нашого дослідження. Ці рекомендації покликані забезпечити надійні орієнтири для професійної діяльності пастирів і педагогів, спрямованої на підтримку цілісності особистості, відновлення психоемоційного балансу, формування стійкої життєвої позиції та духовного зростання, що забезпечить належний рівень психологічного здоров'я.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Повномасштабна війна в Україні спричинила сплеск емпіричних досліджень, спрямованих на вивчення психологічних наслідків конфлікту та ролі релігійних інституцій у підтримці населення. У іноземних публікаціях з фокусом на Україну підкреслюється високий рівень запиту на психологічну допомогу, зростання кількості випадків тривоги, депресії і посттравматичних симптомів у різних групах населення, а також важливість локальних систем психічної допомоги й громадянської солідарності у протидії кризі [15]. Деякі науковці розглядають духовність як значущий фактор резилієнсу українців під час війни, вказуючи на те, що релігійні практики та відчуття приналежності до спільноти сприяють збереженню смислів і емоційної стабільності. Проте автори також фіксують потребу в більш систематичних емпіричних даних щодо механізмів впливу (через соціальну підтримку, копінг-стратегії, смислотворення) [2; 3; 13].

Дослідження в різних контекстах показують, що релігійна віра й практики не лише надають індивідуальні внутрішні ресурси, але й створюють соціальні мережі підтримки – фактор, який часто виступає ключовим для відновлення після травми. Окремі емпіричні роботи підкреслюють роль активного копіngu

в поєднанні з вірою та підтримкою громади як комбінації, що найкраще корелює зі стійкістю. Водночас у літературі зустрічаються попередження про можливі ризики: наприклад, коли релігійні інтерпретації травми призводять до внутрішньої ізоляції або відкладання професійної допомоги. Це вказує на необхідність інтегрованих підходів, де релігійний і професійний психолого-педагогічний супровід доповнюють одне одного [6].

У сучасних англійських дослідженнях [1; 10; 14] пастирська опіка розглядається як важливий чинник психодуховної підтримки, що сприяє зниженню психоемоційного дистресу у складних життєвих обставинах, та обґрунтовано доцільність інтеграції духовного супроводу з психотерапевтичними підходами для забезпечення цілісної підтримки психічного здоров'я вірян протестантських церков. Проте, попри наявність значної кількості публікацій, присвячених різним аспектам духовної опіки з боку церковних лідерів та підтримки релігійних спільнот, феномен пастирського служіння у специфічних умовах війни досліджений недостатньо. Зокрема, бракує моделей, які б інтегрували духовні, екзистенційні, психологічні та спільнотні механізми підтримки, а також окреслювали б компетентності пастиря, необхідні для ефективного супроводу віруючих у кризових ситуаціях. З огляду на виявлені тенденції та прогалини представлені у статті методичні рекомендації відповідають нагальній потребі сьогодення. Вони спираються на результати формульованого експерименту, що проводився протягом травня-липня 2025 року задля емпіричної перевірки ефективності розробленої нами Програми гармонізації психологічного здоров'я членів протестантських спільнот в Україні. Таким чином, сподіваємося, що представлена робота в певному обсязі заповнить важливу нішу між загальними висновками досліджень психологічного здоров'я особистості в умовах соціальної кризи й потребою локально-релевантних психолого-педагогічних рішень.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та концептуалізації пастирського служіння як ресурсу підтримки психологічного здоров'я релігійної особистості в умовах війни, визначенні структури,

механізмів і ключових компонентів духовно-ціннісної підтримки, а також у висвітленні компетентностей пастиря, необхідних для ефективного духовного супроводу в ситуаціях кризового та травматичного досвіду.

Виклад основного матеріалу. В умовах інтенсивної повномасштабної війни та соціально-політичної турбулентності особливої актуальності набуває роль пастиря як ключової фігури духовної підтримки та ціннісного супроводу членів релігійної громади. Психологічне здоров'я вірян у цей період зазнає багатовекторного стресогенного впливу. За таких умов пастирське служіння виходить за межі суто церковного обряду й набуває психотерапевтичного, екзистенційного та соціально-мобілізаційного характеру. Пастир має бути не лише проповідником віри, але й мудрим фасилітатором внутрішнього відновлення особистості, що активно застосовує механізми духовної рефлексії, смислової інтеграції та підтримки ідентичності, які зазнають найбільшого руйнівного впливу внаслідок психотравматичного досвіду.

Пастир виступає як духовний лідер, який не просто транслює релігійні істини, а активізує в людині здатність до морального та емоційного відновлення або навіть зцілення. Його слово, постава, приклад життя виконують стабілізуючу функцію, особливо в періоди дезорієнтації, масової тривожності та екзистенційного сум'яття. Як зазначав Г. Кюнг, духовний авторитет у християнській традиції – це не лише носій доктрини, але й посередник надії, провідник до глибшого особистісного сенсу буття [8]. У психоекзистенційному вимірі пастир виконує функцію «опори ззовні», що сприяє формуванню внутрішньої опори в людині через надання ціннісного, а не лише емоційного змісту її переживанням. У цій ролі він водночас є й свідком болю, й носієм нарративу надії, що дає змогу поєднати навіть деструктивні частини життєвої історії людини в нову цілісність.

Роботи в галузі психології релігії, зокрема дослідження К. Паргамента, підтверджують, що пастирська підтримка має позитивний вплив на психологічну стійкість особистості, оскільки сприяє мобілізації духовного ресурсу – здатності переживати кризові події через призму віри, надії та довіри до

трансцендентного [11]. Саме пастир допомагає активувати цей ресурс, надаючи вірянам не лише розради, але й духовну перспективу подій, що відбуваються. Він працює з глибинними страхами, провинною, внутрішньою дезорганізацією і робить це завдяки своїй унікальній ролі духовного наставника, якому притаманні духовна залученість, особистісна присутність, молитва, символічні жести підтримки та повернення до біблійної нарративності, що структурує буття. У цьому процесі надзвичайно важливими є такі особистісні характеристики пастиря, як переконаність в істинності власного досвіду віри, здатність бути носієм миру навіть у розбурханому середовищі, витривалість до страждання інших.

Формування духовного ресурсу шляхом пастирського служіння охоплює такий фундаментальний глибинний психологічний процес, як інтеріоризація духовних цінностей, для чого використовуються морально-ціннісне та екзистенційне консультування, практика спільної молитви та сумісних богослужінь, а також досвід спільної діяльності щодо організаційних питань функціонування церкви. Інтеріоризація – це процес засвоєння цінностей не як зовнішніх норм, а як особистісно значущих смислових орієнтирів. Спираючись на потужний духовний потенціал проповідей, індивідуальних бесід, прикладів з Писання та життєві свідчення, пастир допомагає людині не просто погодитися з певними етичними імперативами, а перетворити їх на внутрішній дороговказ у ситуаціях етичних дилем, стан вирішення яких безпосередньо позначається на стані психологічного здоров'я віруючої людини. При цьому жертвовність, прощення, гідність, любов до ближнього стають не лише моральними постулатами, але й психотерапевтичними чинниками, що врівноважують психоемоційний стан особистості і надають їй внутрішньої сили долати складні життєві обставини.

Морально-ціннісне та екзистенційне консультування, що дедалі частіше визнається ефективним компонентом духовної допомоги [16], у пастирській практиці набуває форми глибокого слухання, надання простору для висловлення та емоційного відреагування болю, переосмислення втрат, актуалізації сенсу життя. Пастир у такій взаємодії діє як «відлуння Божої присутності»: не осуджує,

не пришвидшує відповідей, а супроводжує людину в її «пустелі», де вона вчиться заново жити з Богом і серед людей.

Молитва в цьому контексті виконує функцію не лише релігійного обов'язку, але й інструмента глибокої регуляції емоційного стану. Як засвідчують дослідження, вона знижує рівень тривожності, сприяє активізації парасимпатичної нервової системи та посилює відчуття контролю [7]. Колективна молитва також виконує функцію символічного єднання, мобілізації сили спільноти та формування відчуття приналежності. Отже, спільність виступає ще одним ключовим механізмом пастирського впливу. Віра реалізується не в ізоляції, а в умовах живої взаємодії з іншими. Церква як громада стає простором, де людина відновлює соціальні зв'язки, отримує підтримку, навчається емпатії й турботі. Пастир як духовний керівник цієї спільноти виконує важливу роль у конструюванні культури прийняття, відкритості, чесного діалогу про складні теми, як-от страх, сумнів, втрата віри. Він створює відповідний психологічний клімат толерантності до слабкості, готовності та впевненості у зціленні, спілкування, пронизаного милосердям.

Таким чином, пастирський вплив у контексті війни та повоєнного відновлення набуває рис комплексної духовно-психологічної підтримки. Вона спрямована не лише на збереження віри, але й на відновлення людської цілісності шляхом інтеграції травматичного досвіду у світоглядну картину, побудовану на фундаменті біблійних та екзистенційних цінностей. Пастир має бути підготовленим до цієї складної, але життєво необхідної ролі – не лише теологічно, але й психоемоційно, аналітично й духовно, щоби стати справжнім провідником до внутрішнього миру та віри.

Духовно-ціннісний діалог у пастирській діяльності виступає одним з фундаментальних інструментів формування цілісного «Я» віруючої особистості. В основі такого діалогу має лежати принцип поваги до внутрішнього світу людини, її духовного пошуку, її здатності до рефлексії над життям, стражданням, добром і злом. На відміну від директивного настановлення чи риторичного монологу, духовно-ціннісний діалог передбачає відкритий простір для смислотворення – коли пастир не нав'язує готові відповіді, а супроводжує віруючу

людину в процесі пошуку особистісно значущого сенсу. Такий підхід ґрунтується на християнській антропології, яка визнає людину носієм образу Божого, здатною до вільного вибору, морального зростання та діалогу з Творцем.

Згідно з логотерапевтичним підходом В. Франкла, смислотворення є базовою людською потребою і водночас ключем до подолання страждання [4]. Пастир, вступаючи у смисловий діалог з вірянином, допомагає йому не лише проговорити біль чи втрату, але й вбудувати цей досвід у ширшу картину життя, у якій присутні Бог, вічність, покликання, прощення та надія. Формується цілісне «Я», здатне витримати деструктивні впливи зовнішнього середовища, оскільки воно укорінене не лише у психологічних захистах, але й у трансцендентному вимірі буття. У процесі такого діалогу особистість не втрачає себе в обставинах, а заново себе знаходить. При цьому точкою опори виступають віра, взаємини з Богом та ближніми.

У контексті війни, коли втрати, страждання та психологічне травмування стають масовим явищем, пастирська діяльність виконує життєво важливу функцію підтримки психоемоційної рівноваги. Це не лише полегшення болю, але й створення внутрішньої структури, яка дає змогу витримувати біль і рухатися далі. Психологічна рівновага в цьому разі базується не на уникненні страждання, а на його осмисленні та прийнятті. Пастир – це той, хто допомагає побачити у скрутних обставинах присутність Божого світла, не зменшує значення втрати, але відкриває перспективу її конструктивного переживання, співпереживання, а також духовного зростання через цей досвід. Як відзначає Г. Кушнер, духовний лідер не пояснює причину страждання, а допомагає знайти спосіб жити з ним, не втративши віри [1, с. 46].

Таким чином, методичною основою пастирського супроводу може виступити модель духовно-ціннісної підтримки психологічного здоров'я, яка об'єднує чотири взаємопов'язані компоненти.

Перший компонент – духовні практики, зокрема молитва, піст, сповідь та читання Біблії. Ці практики слугують не лише актом релігійного служіння, але й механізмами

глибокої саморефлексії, катарсису, розвантаження та консолідації внутрішніх ресурсів. Раніше вже відзначалось, що молитва активує не тільки духовні, але й нейрофізіологічні механізми заспокоєння, пов'язані з роботою префронтальної кори та гальмуванням гіперактивності лімбічної системи. Практика посту, у свою чергу, сприяє підвищенню усвідомлення, загостренню моральної чутливості, а також формує здатність до самоконтролю й дисципліни, що є ресурсом психологічної стійкості.

Другим компонентом є психоемоційна підтримка, що реалізується шляхом використання душепастирських бесід. Добре структурована проповідь у воєнний час має не лише богословське, але й терапевтичне значення: вона орієнтує, стабілізує, надихає, допомагає трансформувати хаос у символічно осмислений простір. Душепастирські бесіди – особлива форма духовного супроводу, де пастир виступає одночасно як уважний слухач, порадник, молитовник та друг. Саме в таких бесідах відкриваються глибини болю, провини, сорому, екзистенційного страху, і саме тут починається процес інтеграції травматичного досвіду в нову ідентичність вірянина.

Третім чинником є залучення до спільноти, що реалізується у вигляді взаємодопомоги та спільної діяльності у межах релігійної громади. Соціальна ізоляція в умовах війни є одним з потужних чинників психологічної дестабілізації. Приналежність до референтної групи, навпаки, надає людині відчуття приналежності, значущості та взаємної підтримки. Участь у церковному служінні – навіть на тлі особистого болю – мобілізує альтруїстичну мотивацію, допомагає вийти за межі вузько-особистісного страждання і перетворити його на джерело співчуття до інших. Як зазначає американський психолог Дж. МакНайт, сила громади полягає в її здатності робити людей потрібними, а це саме те, що відновлює суб'єктність, самоцінність і смисл [9].

Останній елемент моделі – екзистенційна переорієнтація. Вона полягає в тому, що завдяки духовному супроводу пастиря людина вчиться дивитися на свої страждання не лише як на втрату, але й як на виклик до глибшого розуміння себе, життя, смерті, гріха, прощення та вічності. Переосмислення смерті перестає бути джерелом паралізуючого страху й набуває

сенсу входження в іншу реальність буття, спільноти зі святими, Божої обітниці. Провина може бути трансформована у досвід очищення, покаяння, внутрішнього оновлення. Ключові ідея цього етапу полягає в тому, що екзистенційна криза – це не кінець, а точка повороту до нового народження особистості у вірі.

Саме пастирська діяльність, коли вона поєднує богословську глибину, психологічну проникливість та гуманістичну емпатію, є унікальним ресурсом у збереженні та відновленні внутрішньої цілісності особистості в умовах граничного екзистенційного досвіду. Її методична реалізація потребує належної підготовки пастирів, їх безперервного духовного вдосконалення, що дасть змогу ефективно відповідати на виклики часу й водночас залишатися вірним Євангельському покликанню.

У стратегічному розгортанні пастирського служіння у сучасних умовах важливим стає системне переосмислення підходів до духовної опіки, зокрема шляхом формування цілісної парадигми дій, спрямованих на профілактику, стабілізацію, відновлення та супровід психоемоційного стану віруючих. Одним з ключових напрямів має стати профілактика психоемоційного виснаження шляхом укріплення духовного стрижня особистості. В умовах хронічного стресу, інформаційного перевантаження та моральної втоми саме духовна ідентичність віруючої людини постає як внутрішній орієнтир, здатний утримувати її від розпаду особистості. У пастирському супроводі укріплення духовного стрижня реалізується у формі систематичної роботи з текстом Біблії, проповідей, бесід, участі в літургії, а також практики індивідуальної молитви. При цьому важливо, щоб пастир не лише транлював доктринальну істину, але й допомагав інтегрувати її у повсякденний досвід.

Пастирська підтримка у контексті втрат під час воєнних подій потребує особливих інструментів духовного супроводу горя. У християнській традиції горе не засуджується як слабкість, а визнається частиною шляху освячення, процесом, що має внутрішній потенціал перетворення. Пастир має бути підготовленим до роботи з усіма фазами горювання, виявляючи співпереживання без поспішних утішань, підтримуючи вірянина, охопленого внутрішнім болем, та водночас допомагаючи йому

побачити перспективу вічного життя, Божої присутності та надії. Рекомендується використовувати такі методи, як супровід у процесі «прощання», створення безпечного простору для висловлення болю, молитва за зцілення серця, обряди поминання, а також інтерпретація біблійних наративів про страждання та втрату (зокрема, Книга Йова, Плач Єремії, страждання Христа в Гефсиманії).

Адаптація пастирських підходів до кризових станів вимагає базового розуміння психологічної симптоматики та принципів кризової психотерапії. Пастир не може замінити фахового психолога, однак здатний виступати як перша точка контакту, фігура безумовного прийняття та стабілізуючого впливу. Для цього важливо формувати в пастирів навички розпізнавання основних симптомів емоційних розладів, як-от підвищена тривожність, панічні атаки, нав'язливі дії, емоційне оніміння, уникання тригерів. Важливо забезпечити такий супровід без ретравматизації, підтримуючи структуру, безпеку, орієнтацію на ті цінності, в яких людина ще не розчарувалась після травматичного досвіду. Часто саме духовний вимір відкриває шлях до екзистенційної стабілізації, який пов'язаний з усвідомленням, що навіть у стані внутрішньої дезорганізації особа залишається цінною у Божих очах, а процес зцілення можливий.

Групові форми пастирського служіння – такі як молитовні групи, духовні ретрити та пастирське консультування в малій групі – є надзвичайно ефективними в реабілітаційному процесі, оскільки поєднують особистісну підтримку з досвідом належності. Групова молитва активізує колективну віру як ресурс, ретрит забезпечує можливість виходу з щоденного потоку стресу і занурення в глибину споглядання, переосмислення та оновлення. У таких форматах можлива не лише духовна робота, але й тілесно-орієнтовані практики (наприклад, молитва з тілесним усвідомленням, християнські арттехніки), що сприяють нейрофізіологічному заспокоєнню та зниженню напруги. Пастирське консультування у груповому форматі дає змогу трансформувати сором і самотність у почуття підтримки й взаємної емпатії. Як зазначає Г. Клауд, «спільнота лікує» [5] – і саме пастир як її лідер може ініціювати та фасилітувати цей процес.

Підтримка духовного потенціалу вірян є стратегічним завданням у складі часи та передбачає проповідницьке спрямування на цінності надії, смирення, служіння та подолання. Проповідь, що є не лише богословським, але й педагогічним інструментом, повинна постійно актуалізувати присутність Божої благодаті навіть у найскрутніших обставинах, нагадуючи про Ісусову перемогу над смертю, Його солідарність з людським стражданням та заклик до вірності, незважаючи на випробування. Смирення в цьому контексті постає не як пасивна покора, а як активна згода на служіння, перенесення болю з надією, вияв глибокої внутрішньої сили. Пастир має допомагати вірянам бачити себе не як жертв, а як активних носіїв духовної спадщини, здатних обирати любов, добро і правду навіть у розбитому світі.

Формування компетентностей духовного лідера вимагає систематичного підходу до розвитку його здатності до безпомилкового визначення духовних і психоемоційних потреб пастви, супроводу у складних життєвих обставинах та фасилітації особистісного й духовного зростання. Діагностика потреб передбачає не клінічну оцінку, а пастирське «розпізнавання духів», тобто чутливість до змін у настрої, поведінці, способах молитви, ставленні до спільноти. Для цього пастир має бути відкритим до безоцінкового слухання, уважним до невербальних сигналів, а також мати базові знання з психології. Супровід потребує не лише співпереживання, але й здатності витримувати тягар розповідей про біль, не втрачаючи при цьому власної внутрішньої опори. Фасилітація духовного зростання полягає у створенні простору для запитань, сумнівів, творчої рефлексії, де вірянин не лише «отримує відповіді», але й стає співучасником процесу духовного дозрівання.

Важливою методичною рекомендацією виступає також необхідність налагодження взаємодії пастирів з християнськими психологами, капеланами, волонтерами. Ідея цієї позиції полягає в тому, що пастир не має претендувати на монополію на допомогу – навпаки, визнання обмежень власної компетенції й готовність до партнерства є ознаками духовної зрілості. Християнський психолог може надати фахову психотерапевтичну підтримку, капелан – діяти в межах військових або госпітальних структур, волонтер – допомогти з організаційними чи

гуманітарними аспектами. Важливо, щоб ці ролі були чітко окреслені, взаємодія – координаційною, а мета – спільною: зміцнення особистості в її духовному, психологічному, соціальному й тілесному вимірах. У цьому полягає модель служіння, де пастир не лише вчить, але й зростає разом зі своєю громадою, зберігаючи вірність Христу та відповідальність перед людьми.

Висновки. Пастирське служіння в умовах повномасштабної війни в Україні постає як багаторівневий духовно-психологічний процес, спрямований на відновлення внутрішньої цілісності, стабілізацію психоемоційного стану та формування смислового ресурсу особистості, яка сповідує християнство. Пастир, виконуючи роль духовного лідера, фасилітатора надії та провідника у смислотворчих процесах, сприяє інтеграції травматичного досвіду у цілісну світоглядну перспективу. Духовні практики, пастирські бесіди, спільнотна взаємодія та екзистенційна переорієнтація утворюють цілісну модель підтримки, що поєднує психологічні, духовні й соціальні механізми впливу.

Важливим результатом здійсненого аналізу є усвідомлення об'єктивної потреби у цілеспрямованій професійній підготовці пастирів до здійснення служіння в умовах збройного конфлікту та поширених посттравматичних психічних розладів. Професійні компетентності духовного лідера мають охоплювати сформовану здатність до емпатійного (глибинного)

слухання, ідентифікації та інтерпретації психологічної симптоматики, навички психодуховного супроводу осіб у кризових і травматичних життєвих ситуаціях, а також інтегровану професійну співпрацю з фахівцями у сфері психології, капеланами та волонтерами.

Таким чином, пастирська діяльність, інтегруючи духовні та психологічні підходи, має значний потенціал у збереженні та відновленні психологічного здоров'я християн – членів протестантських спільнот, зокрема в умовах екстремальних соціально-політичних викликів. Запропонована модель духовно-ціннісної підтримки може слугувати теоретичною основою для подальших досліджень та практичного вдосконалення системи духовної опіки. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються у розробленні та апробації спеціалізованих тренінгових програм для пастирів, спрямованих на поглиблення їхньої психологічної компетентності в роботі з різними формами травматичного досвіду. Крім того, особливого наукового інтересу заслуговує системний аналіз довготривалого впливу інтегрованого духовно-психологічного супроводу на динаміку посттравматичного зростання вірян у поствоєнний період, що передбачає вивчення трансформації особистісних смислів, зміцнення психологічної резиліентності та процесів соціальної реінтеграції релігійної особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кушнер Г. Коли погані речі стаються з добрими людьми / пер. з англ. М. Куян. Львів: Місіонер, 2010. 150 с.
2. Панок В., Предко В. Постковідне суспільство в умовах війни: фактор релігійності у підтримці життєстійкості особистості. *Вчені записки ТНУ імені В. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Т. 35 (74). № 4. С. 17–27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/04>.
3. Содолевська В. Психологічна дезадаптація та резиліентність: досвід української молоді під час війни. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2025. Т. 10. № 1. DOI: <https://doi.org/10.26766/pmgrp.v10i1.585>.
4. Франкл В. Лікар та душа. Основи логотерапії / пер. з англ. Харків: КСД, 2023. 320 с.
5. Cloud H. Changes that heal: How to understand your past to ensure a healthier future. Nashville: Zondervan. 1992. 336 p. URL: https://media.harpercollinschristian.com/files/z/PDF/ChangesThatHeal_samptxt.pdf.
6. Hamamra B., Mahamid F., Bdier D. War-related trauma in Gaza: The role of religious faith, social support, and active coping strategies. *American Journal of Orthopsychiatry*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1037/ort0000873>.
7. Koenig H.G. Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications. *ISRN Psychiatry*. 2012. Iss. 5. DOI: <https://doi.org/10.5402/2012/278730>.
8. Küng H. On Being a Christian. New York: Doubleday 1976. 728 p.
9. McKnight J., Block P. The Abundant Community: Awakening the Power of Families and Neighborhoods. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 2010. 173 p.
10. Nganyu N.G. Pastoral Care and Christian Psychotherapy: Exploring the Intersection of Spiritual Direction and Mental Health Support in the Local Church. *Greener Journal of Social Sciences*. 2025. Vol. 15 (1). P. 103–112. DOI: <https://doi.org/10.15580/gjss.2025.1.050625078>.
11. Pargament K.I. Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred. New York – London: Guilford Press, 2007. URL: <https://psipp.itb-ad.ac.id/wp-content/uploads/2020/10/>

Kenneth-I.-Pargament-Spiritually-Integrated-Psychotherapy_-Understanding-and-Addressing-the-Sacred-2007-The-Guilford-Press.pdf.

12. Pembroke N. Christian Pastoral Care as Spiritual Formation: A Holistic Model for Congregational Ministry. *Religions*. 2025. Vol. 16. Iss. 5. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel16050618>.

13. Pinchuk I., Yachnik Yu., Goto R., Skokauskas N. Mental health services during the war in Ukraine: 2-years follow up study. *International Journal of Mental Health Systems*. 2025. Vol. 19. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13033-025-00667-9>.

14. Rodrigo D.F. The Influence of Pastoral Care on the Emotional, Social, and Spiritual Well-being of Grieving Families. *Ministries and Theology*. 2024. Vol. 2. № 1. P. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.35335/zv573683>.

15. Schwarzer R. Stress, resilience, and coping resources in the context of war, terror, and migration. *Current Opinion in Behavioral Sciences*. 2024. № 57. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2024.101393>.

16. Yalom I.D. Existential psychotherapy. New York: Ingram Publisher Services, 1980. 544 p.

REFERENCES:

1. Kushner, S. (2010). Koli pogani rechi stayutsya z dobrimi lyudmi [When Bad Things Happen to Good People]. Lviv [in Ukrainian].

2. Panok, V., Predko, V. (2024). Postkovidne suspilstvo v umovah vijni: faktor religijnosti u pidtrimci zhittjestijkosti osobistosti [Post-COVID society in war conditions: the factor of religiosity in maintaining the vitality of the individuals]. *Vcheni zapiski TNU imeni V. Vernadskogo – Scientific notes of the V. Vernadsky TNU*, 35(74), 4, 17-27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/04> [in Ukrainian].

3. Sodolevska, V. (2025). Psihologichna dezadaptaciya ta rezilyentnist: dosvid ukrayinskoyi molodi pid chas vijni [Psychological maladjustment and resilience: the experience of Ukrainian youth during the war]. *Psihosomatichna medicina ta zagalna praktika – Psychosomatic medicine and general practice*, 10 (1). DOI: <https://doi.org/10.26766/pmcp.v10i1.585> [in Ukrainian].

4. Frankl, V. (2023). Likar ta dusha. Osnovi logoterapiyi [The Doctor and the Soul. Fundamentals of Logotherapy]. Harkiv [in Ukrainian].

5. Cloud, H. (1992). Changes that heal: How to understand your past to ensure a healthier future. Nashville. URL: https://media.harpercollinschristian.com/files/z/PDF/ChangesThatHeal_samptxt.pdf [in English].

6. Hamamra, B., Mahamid, F., Bdier, D. (2025). War-related trauma in Gaza: The role of religious faith, social support, and active coping strategies. *American Journal of Orthopsychiatry*. URL: <https://doi.org/10.1037/ort0000873> [in English].

7. Koenig, H.G. (2012). Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications. *ISRN Psychiatry*, (5). DOI: <https://doi.org/10.5402/2012/278730> [in English].

8. Küng, H. (1976). On Being a Christian. New York [in English].

9. McKnight, J., Block, P. (2010). The Abundant Community: Awakening the Power of Families and Neighborhoods. San Francisco [in English].

10. Nganyu, N.G. (2025). Pastoral Care and Christian Psychotherapy: Exploring the Intersection of Spiritual Direction and Mental Health Support in the Local Church. *Greener Journal of Social Sciences*, 15 (1), 103–112. DOI: <https://doi.org/10.15580/gjss.2025.1.050625078> [in English].

11. Pargament, K.I. (2007). Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred. New York – London. URL: https://psipp.itb-ad.ac.id/wp-content/uploads/2020/10/Kenneth-I.-Pargament-Spiritually-Integrated-Psychotherapy_-Understanding-and-Addressing-the-Sacred-2007-The-Guilford-Press.pdf [in English].

12. Pembroke, N. (2025). Christian Pastoral Care as Spiritual Formation: A Holistic Model for Congregational Ministry. *Religions*, 16 (5). DOI: <https://doi.org/10.3390/rel16050618> [in English].

13. Pinchuk, I., Yachnik, Yu., Goto, R., Skokauskas, N. (2025). Mental health services during the war in Ukraine: 2-years follow up study. *International Journal of Mental Health Systems*, (19). DOI: <https://doi.org/10.1186/s13033-025-00667-9> [in English].

14. Rodrigo, D.F. (2024). The Influence of Pastoral Care on the Emotional, Social, and Spiritual Well-being of Grieving Families. *Ministries and Theology*, 2, (1), 38–45. DOI: <https://doi.org/10.35335/zv573683> [in English].

15. Schwarzer, R. (2024). Stress, resilience, and coping resources in the context of war, terror, and migration. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, (57). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2024.101393> [in English].

16. Yalom, I.D. (1980). Existential psychotherapy. New York: Ingram Publisher Services [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 18.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.03.2026